

POSTANOWIENIE

Dnia 7 kwietnia 2022 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Małgorzata Wąsek-Wiaderek

Protokolant Jolanta Włostowska

przy udziale prokuratora Prokuratury Krajowej Departament do Spraw Wojskowych
Zbigniewa Siejbika

w sprawie **W. S.**

po rozpoznaniu w Izbie Karnej, na posiedzeniu w dniu 7 kwietnia 2022 r.,
zażalenia pełnomocnika wnioskodawcy – A. L., córki W. S. - na postanowienie
Wojskowego Sądu Okręgowego w W.

z dnia 20 października 2021 r., sygn. akt Żo (Un) (...) o umorzeniu postępowania,
na podstawie art. 437 § 1 k.p.k.

p o s t a n o w i ł:

1. utrzymać w mocy zaskarżone postanowienie;

2. na podstawie art. 13 ustawy z dnia 23 lutego 1991 r. o uznaniu za nieważne orzeczeń wydanych wobec osób represjonowanych za działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego (t.j.: Dz. U. z 2021 r., poz. 1693) w zw. z art. 8 ust. 3 tej ustawy w zw. z art. 554 § 4 k.p.k. stwierdzić, że wydatki związane z postępowaniem odwoławczym ponosi Skarb Państwa;

3. na podstawie art. 98 § 2 k.p.k. odroczyć sporządzenie uzasadnienia postanowienia na okres 7 dni.

UZASADNIENIE

Wyrokiem byłego Sądu Wojsk Lotniczych w W. z dnia 3 marca 1952 r., sygn. akt S. Lot (...), W. S. został skazany za czyn z art. 14 § 1 w zw. z art. 15 § 2 m.k.k. na karę 10 lat więzienia wraz z karami dodatkowymi. Postanowieniem z dnia 31 marca 1952 r. były Najwyższy Sąd Wojskowy utrzymał powyższy wyrok w mocy. Ten sam Sąd w dniu 31 sierpnia 1955 r. orzekł o uchyleniu wyroku byłego Sądu Wojsk Lotniczych w W. przekazując sprawę do ponownego rozpoznania po uprzednim uzupełnieniu śledztwa. Postanowieniem byłej Prokuratury Wojsk Lotniczych z dnia 28 września 1955 r., sygn. akt PL (...) postępowanie karne wobec W. s. zostało umorzone z uwagi na niecelowość powtórnego kierowania jego sprawy na drogę postępowania sądowego.

Postanowieniem Sądu (...) Okręgu Wojskowego w W. z dnia 25 marca 1994 r., sygn. akt Cs.Un. (...), na podstawie art. 1 ust. 1 i art. 13 ustawy z dnia 23 lutego 1991 r. o uznaniu za nieważne orzeczeń wydanych wobec osób represjonowanych za działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego (tj. Dz. U. 2021, poz. 1693; dalej: „ustawa lutowa”; ustawa z 1991 r.), stwierdzono nieważność wyroku byłego Sądu Wojsk Lotniczych w W. z dnia 3 marca 1952 r., sygn. akt S. Lot (...), wraz z późniejszymi zmianami.

Uwzględniając wniosek W. S. Sąd W(...) Okręgu Wojskowego w W., postanowieniem z dnia 20 października 1994 r., sygn. akt Żo.Un. (...), na podstawie art. 8 ust. 1 „ustawy lutowej”, zasądził od Skarbu Państwa na rzecz W. S. kwotę 278 964 000 zł tytułem odszkodowania za szkodę i kwotę 135 000 000 tytułem zadośćuczynienia za krzywdę doznaną skazaniem wyrokiem byłego Sądu Wojsk Lotniczych w W. z dnia 3 marca 1952 r., sygn. akt S. Lot (...) (obie kwoty podane w pierwotnej wielkości przed denominacją). Sumarycznie kwota odszkodowania i zadośćuczynienia odpowiadała około 77-mio krotności przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia w 1994 roku.

Wnioskiem z dnia 29 grudnia 2017 r. pełnomocnik W. S. zwrócił się do Sądu Okręgowego w W. o podwyższenie odszkodowania i zadośćuczynienia w trybie art. 8 ust. 1 i 4 ustawy z 1991 r., przyznanego postanowieniem Sądu (...) Okręgu Wojskowego w W. z dnia 20 października 1994 r., sygn. akt Żo.Un.(...). Wnioskodawca domagał się kwoty 538 948,19 zł tytułem odszkodowania i kwoty 886 500 zł tytułem zadośćuczynienia. W. S. zmarł, jego prawa wykonuje córka A. L..

Sąd Okręgowy w C., postanowieniem z dnia 18 lipca 2018 r., sygn. akt III Ko (...), odrzucił wniosek złożony przez pełnomocnika W. S. w przedmiocie żądania odszkodowania i zadośćuczynienia z tytułu odbycia kary pozbawienia wolności w sprawie S. Lot (...) byłego Sądu Wojsk Lotniczych w W..

Postanowieniem Sądu Apelacyjnego w (...) z dnia 16 października 2018 r., sygn. akt II AKz (...), powyższe postanowienie zostało uchylone a sprawa przekazana do ponownego rozpoznania Sądowi Okręgowemu w C.. W ramach podanej argumentacji podkreślono przede wszystkim, że w niniejszej sprawie nie może mieć zastosowania art. 199 § 1 pkt 2 k.p.c., stanowiący podstawę prawną zaskarżonego postanowienia.

W ramach postępowania ponownego, po przekazaniu postanowieniem Sądu Okręgowego w C. z dnia 18 stycznia 2021 r., sygn. akt II Ko (...), sprawy według właściwości, postanowieniem z dnia 20 października 2021 r., w sprawie o sygn. akt Żo(Un) (...), Wojskowy Sąd Okręgowy w W. na podstawie art. 17 § 1 pkt 7 k.p.k. umorzył postępowanie.

Na powyższe postanowienie zażalenie złożył pełnomocnik wnioskodawcy, który zaskarżył je w całości. W zażaleniu zarzucił rażąco obrazę przepisów prawa materialnego mającą wpływ na treść orzeczenia, tj. art. 8 ust. 4 w zw. z art. 8 ust. 1 i 2 ustawy z dnia 23 lutego 1991 r. o uznaniu za nieważne orzeczeń wydanych wobec osób represjonowanych za działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego w zw. z art. 366 k.p.c. i wniósł o uchylenie zaskarżonego postanowienia i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania. W piśmie uzupełniającym zażalenie skonkretyzował zarzut, wskazując, że dotyczy on rażącej obrazę przepisów prawa materialnego i procesowego mających wpływ na treść orzeczenia, tj. art. 8 ust. 4 w zw. z art. 8 ust. 1 i 2 ustawy z dnia 23 lutego 1991 r. o uznaniu za nieważne orzeczeń wydanych wobec osób represjonowanych za działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego w zw. z art. 366 k.p.c. poprzez uznanie, że w sprawie doszło do powagi rzeczy osądzonej i tym samym należy na podstawie art. 17 § 1 pkt 7 k.p.k. umorzyć postępowanie w przedmiocie zadośćuczynienia i odszkodowania, podczas gdy prawidłowa wykładnia art. 8 ust. 4 ww. ustawy w zestawieniu z dyspozycją art. 366 k.p.c. definiującą powagę rzeczy osądzonej, nakazuje z uwagi na zawarte w tym przepisie względy słuszności i nowe

okoliczności faktyczne oraz prawne rozpoznać sprawę merytorycznie. Wniósł o orzeczenie zgodnie z wnioskiem, względnie o uchylenie zaskarżonego postanowienie i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje.

Zażalenie nie zasługiwało na uwzględnienie, dlatego też Sąd Najwyższy postanowił utrzymać w mocy zaskarżone postanowienie.

W zażaleniu skarżący przedstawił błędną wykładnię art. 8 ust. 4 „ustawy lutowej”. Wskazany przepis przewiduje możliwość zasądzenia „uzupełniającego” odszkodowania w odniesieniu do tożsamej podstawy faktycznej, w oparciu o którą zasądzono już odszkodowanie i zadośćuczynienie, ale wyłącznie w jednej sytuacji. Jest to możliwe, gdy na rzecz wnioskodawcy zasądzono wcześniej odszkodowanie i zadośćuczynienie w trybie przewidzianym w Kodeksie postępowania karnego, po uchyleniu orzeczenia w sposób tam wskazany. Co więcej, sam ten fakt jest niewystarczający, albowiem niezbędne jest także wzięcie pod uwagę wskazanych w art. 8 ust. 4 „ustawy lutowej” względów słuszności, związanych co do zasady z rażąco niską kwotą pierwotnego odszkodowania i zadośćuczynienia. Zatem nie jest możliwe zasądzenie odszkodowania i zadośćuczynienia „uzupełniającego”, z art. 8 ust. 4 ustawy z 1991 r., gdy pierwotne odszkodowanie i zadośćuczynienie zostały zasądzone w trybie art. 8 ust. 1 „ustawy lutowej”, na skutek uznania wyroku skazującego za nieważny w trybie przepisów tej ustawy. W konsekwencji, nie jest możliwe ponowne prowadzenie postępowania w sprawie, w której wydano już orzeczenie w przedmiocie odszkodowania lub zadośćuczynienia na podstawie art. 8 ust. 1 „ustawy lutowej”.

Podstawową okolicznością mającą znaczenie dla rozstrzygnięcia w niniejszej sprawie jest więc ustalenie, że art. 8 ust. 4 ustawy z dnia 23 lutego 1991 r. o uznaniu za nieważne orzeczeń wydanych wobec osób represjonowanych za działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego ma ograniczone zastosowanie. Przepis ten, jako zawierający normę o charakterze wyjątku, dotyczy tylko jednej sytuacji, tj. przeprowadzenia wcześniejszego postępowania w trybie rewizji nadzwyczajnej, kasacji lub wznowienia postępowania oraz uzyskania w następstwie tych postępowań prawomocnego orzeczenia zasądzającego odszkodowanie lub przynajmniej wnioskowania o takie odszkodowanie. Tym

samym dla zastosowania art. 8 ust. 4 ww. ustawy niezbędne jest, aby wcześniej zasądzono na rzecz wnioskodawcy odszkodowanie lub zadośćuczynienie, ale wyłącznie na skutek rewizji nadzwyczajnej, kasacji lub wznowienia postępowania (zob. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 23 stycznia 2019 r., V KK 111/18; wyrok Sądu Apelacyjnego w Poznaniu z dnia 21 kwietnia 2021 r., II AKa 28/21). Innymi słowy, treść przepisu art. 8 ust. 4 „ustawy lutowej” generalnie respektuje zasadę „powagi rzeczy osądzonej”, wprowadzając od niej jedynie wąski zakresowo wyjątek. Jest nim istnienie względów słuszności przemawiających za przyznaniem odszkodowania „uzupełniającego”, o ile pierwotnie zasądzenie odszkodowania nastąpiło w wyniku rewizji nadzwyczajnej, kasacji lub wznowienia postępowania (por. postanowienie Sądu Apelacyjnego w Białymstoku z dnia 4 kwietnia 1995 r., II AKz 48/95).

Jeżeli stwierdzono nieważność wyroku skazującego na podstawie przepisów „ustawy lutowej”, to podstawą do ubiegania się o odszkodowanie i zadośćuczynienie jest art. 8 ust. 1 tej ustawy. Przewiduje on prawo do odszkodowania i zadośćuczynienia, z którego W. S. już skorzystał (otrzymał odszkodowanie i zadośćuczynienie w kwocie wskazanej w „części historycznej” niniejszego postanowienia, a kwota uzyskanego przez niego odszkodowania przewyższała tę, o którą się ubiegał – wniosek o odszkodowanie dotyczył kwoty 192 472 000 zł, zaś Sąd zasądził kwotę 278 964 000 zł tytułem odszkodowania (k. 11, tom I), kwoty podane w wielkości przed denominacją). Trzeba przypomnieć, że wyrok skazujący wobec niego został uznany za nieważny na podstawie ustawy z 1991 r. i także na podstawie tej ustawy, konkretnie jej art. 8 ust. 1, zasądzone zostało na jego rzecz stosowne odszkodowanie i zadośćuczynienie. Natomiast, jak już wskazano, przepis art. 8 ust. 4 tej ustawy przewiduje, co do zasady, że nie można ubiegać się o odszkodowanie na podstawie art. 8 ust. 1, jeżeli dana osoba uzyskała już odszkodowanie czy zadośćuczynienie w trybie przepisów Kodeksu postępowania karnego, a zatem na skutek wznowienia postępowania lub kasacji. W tej sytuacji możliwość ubiegania się o odszkodowanie na podstawie art. 8 ust. 1 „ustawy lutowej” jest przewidziana tylko wówczas, gdy za jego zastosowaniem przemawiają względy słuszności. Wskazana na wstępie błędna wykładnia art. 8 ust. 4 „ustawy lutowej” polega zatem na tym, że skarżący uznaje, iż „uzupełniające

odszkodowanie” przysługuje z ww. względów słuszności także wówczas, gdy poprzednio zasądzone zostało już odszkodowanie na podstawie art. 8 ust. 1 ustawy. Przedstawiona w zażaleniu argumentacja zupełnie pomija literalnie zapisany w tym przepisie wymóg wcześniejszego zasądzenia odszkodowania i zadośćuczynienia „w wyniku rewizji nadzwyczajnej, kasacji lub wznowienia postępowania”, poprzedzający ewentualne rozważenie względów słuszności.

Orzeczenia powołane w zażaleniu na poparcie tezy, że także w realiach niniejszego postępowania może mieć zastosowanie art. 8 ust. 4 ustawy z 1991 r. są w pełni trafne w okolicznościach spraw, w których zostały wyrażone, jednakże pozostają nieadekwatne do sprawy niniejszej. Poglądy Sądu Najwyższego dotyczące m.in. konieczności merytorycznego rozpoznania wniosku w sytuacji, gdy dotychczas przyznane odszkodowanie i zadośćuczynienie jest rażąco niskie, samoistności podstawy ubiegania się o odszkodowanie i zadośćuczynienie z art. 8 ust. 4 „ustawy lutowej”, konieczności uwzględnienia zasad słuszności przy orzekaniu w przedmiocie „uzupełniającego” odszkodowania i zadośćuczynienia są trafne w przypadku, gdy spełnione są formalne przesłanki procedowania w trybie art. 8 ust. 4 ustawy z 1991 r. Skarżący eksponuje pogląd wyrażony w sprawie IV KK 403/09, gdzie Sąd Najwyższy miał stwierdzić, że niezależnie jaka była podstawa roszczenia w poprzednim postępowaniu o odszkodowanie i zadośćuczynienie przesądzające znaczenie mają zasądzone kwoty. We wskazanej sprawie Sąd Najwyższy takiego poglądu nie wyraził. Wskazał jedynie, że wcześniejsze zasądzenie odszkodowania w trybie art. 552 k.p.k. nie stanowi przeszkody do zastosowania art. 8 ust. 4 „ustawy lutowej”. Co istotne, wyrok skazujący został w realiach tamtej sprawy wzruszony w wyniku kasacji, a więc brak było przeszkód formalnych do procedowania w trybie art. 8 ust. 4 ustawy z 1991 r. Taka sytuacja wystąpiła także w pozostałych sprawach powołanych w zażaleniu: w sprawach III KK 256/15 i III KK 13/15 wzruszenie wyroku skazującego, dające podstawę do ubiegania się o odszkodowanie i zadośćuczynienie, nastąpiło w wyniku rewizji nadzwyczajnej, z kolei w sprawie III KK 467/16 było warunkowane wznowieniem postępowania. W każdej z tych spraw była zatem spełniona przesłanka pierwotnego zasądzenia odszkodowania „w wyniku rewizji nadzwyczajnej, kasacji lub wznowienia postępowania”. Każdorazowo również, w

tym także w powoływanej w zażaleniu sprawie IV KK (...), pierwotne odszkodowanie było zasądzone w oparciu o przepisy karnoprocesowe, a nie unormowania „ustawy lutowej”. Powołane orzeczenia, jako wydane w zupełnie odmiennych sytuacjach procesowych, nie mogą zatem mieć bezpośredniego przełożenia na sprawę niniejszą.

W realiach tej sprawy Sąd I instancji prawidłowo zdekodował, że zasądzenie na rzecz W. S. odszkodowania i zadośćuczynienia nie nastąpiło na skutek rewizji nadzwyczajnej, kasacji lub wznowienia postępowania, ale w trybie art. 8 ust. 1 „ustawy lutowej”, tym samym tryb z art. 8 ust. 4 ww. ustawy nie może mieć zastosowania. Jako, że w obrocie prawnym pozostaje cały czas niewzruszone postanowienie o przyznaniu odszkodowania i zadośćuczynienia, a przepis pozwalający ubiegać się o jego podwyższenie nie może mieć zastosowania, w sprawie zaistniała negatywna przesłanka procesowa z art. 17 § 1 pkt 7 k.p.k.

Skarżący błędnie odczytuje także wnioski wynikające z postanowienia Sądu Apelacyjnego w (...) z dnia 16 października 2018 r., sygn. akt II AKz (...). W przywołanym postanowieniu stwierdzono, że w niniejszej sprawie nie może mieć zastosowania art. 199 § 1 pkt 2 k.p.c. Zawarty w tym postanowieniu pogląd o konieczności merytorycznego rozpoznania wniosku o uzupełniające odszkodowanie i zadośćuczynienie nie odnosił się wprost do realiów sprawy – wynikał z przytoczenia orzecznictwa Sądu Najwyższego i sądów powszechnych, po części tożsamego z powołanym przez skarżącego w zażaleniu. Sąd Apelacyjny wskazał wyłącznie, że nie zachodzi przeszkoda w postaci powagi rzeczy osądzonej w sytuacji, gdy wnioskodawca, który uprzednio uzyskał odszkodowanie i zadośćuczynienie za niesłuszne skazanie, wystąpi – tym razem na podstawie art. 8 ust. 4 ustawy z 1991 r. – o przyznanie dalszej rekompensaty za szkodę i krzywdę wynikłe z wykonania orzeczenia, którym przypisano mu czyn związany z jego działalnością na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego. Zwrot „odszkodowanie i zadośćuczynienie za niesłuszne skazanie” wskazuje, że Sąd Apelacyjny wyraził pogląd dotyczący pierwotnego zasądzenia rekompensaty finansowej w trybie przepisów Kodeksu postępowania karnego, a nie „ustawy lutowej”. W takim układzie procesowym rzeczywiście dochodzi do przełamania

stanu *res iudicata*, jednakże jest to sytuacja odmienna od okoliczności sprawy niniejszej.

Niezasadna jest również argumentacja dotycząca stosowania w tej sprawie art. 366 k.p.c. Przepis art. 8 ust. 3 „ustawy lutowej” w postępowaniu o odszkodowanie i zadośćuczynienie odsyła do odpowiedniego stosowania przepisów rozdziału 58 k.p.k., gdzie z kolei znajduje się odesłanie do stosowania przepisów k.p.c. jedynie w kwestiach nieuregulowanych w Kodeksie postępowania karnego. Kodeks ten zawiera autonomiczne unormowanie „powagi rzeczy osądzonej”, dlatego też w tym zakresie przepisów k.p.c. nie stosuje się (zob. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 24 marca 2016 r., WA 3/16).

Podstawę rozstrzygnięcia o wydatkach związanych z postępowaniem odwoławczym stanowi art. 13 w zw. z art. 8 ust. 3 „ustawy lutowej” w zw. z art. 554 § 4 k.p.k. Zgodnie z tymi przepisami, koszty postępowania w przedmiocie odszkodowania i zadośćuczynienia ponosi Skarb Państwa, przy czym w razie uwzględnienia roszczeń choćby w części wnioskodawcy przysługuje od Skarbu Państwa zwrot uzasadnionych wydatków, w tym z tytułu ustanowienia jednego pełnomocnika.

Mając na uwadze powyższe, należało orzec jak w części dyspozytywnej niniejszego postanowienia.

Wyrokiem byłego Sądu Wojsk Lotniczych w W. z dnia 3 marca 1952 r., sygn. akt S. Lot (...), W. S. został skazany za czyn z art. 14 § 1 w zw. z art. 15 § 2 m.k.k. na karę 10 lat więzienia wraz z karami dodatkowymi. Postanowieniem z dnia 31 marca 1952 r. były Najwyższy Sąd Wojskowy utrzymał powyższy wyrok w mocy. Ten sam Sąd w dniu 31 sierpnia 1955 r. orzekł o uchyleniu wyroku byłego Sądu Wojsk Lotniczych w W. przekazując sprawę do ponownego rozpoznania po uprzednim uzupełnieniu śledztwa. Postanowieniem byłej Prokuratury Wojsk Lotniczych z dnia 28 września 1955 r., sygn. akt PL (...) postępowanie karne wobec W. S. zostało umorzone z uwagi na niecelowość powtórnego kierowania jego sprawy na drogę postępowania sądowego.

Postanowieniem Sądu (...) Okręgu Wojskowego w W. z dnia 25 marca 1994 r., sygn. akt Cs.Un. (...), na podstawie art. 1 ust. 1 i art. 13 ustawy z dnia 23 lutego

1991 r. o uznaniu za nieważne orzeczeń wydanych wobec osób represjonowanych za działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego (tj. Dz. U. 2021, poz. 1693; dalej: „ustawa lutowa”; ustawa z 1991 r.), stwierdzono nieważność wyroku byłego Sądu Wojsk Lotniczych w W. z dnia 3 marca 1952 r., sygn. akt S. Lot (...), wraz z późniejszymi zmianami.

Uwzględniając wniosek W. S. Sąd Warszawskiego Okręgu Wojskowego w W., postanowieniem z dnia 20 października 1994 r., sygn. akt Żo.Un. (...), na podstawie art. 8 ust. 1 „ustawy lutowej”, zasądził od Skarbu Państwa na rzecz W. S. kwotę 278 964 000 zł tytułem odszkodowania za szkodę i kwotę 135 000 000 tytułem zadośćuczynienia za krzywdę doznaną skazaniem wyrokiem byłego Sądu Wojsk Lotniczych w W. z dnia 3 marca 1952 r., sygn. akt S. Lot (...) (obie kwoty podane w pierwotnej wielkości przed denominacją). Sumarycznie kwota odszkodowania i zadośćuczynienia odpowiadała około 77-mio krotności przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia w 1994 roku.

Wnioskiem z dnia 29 grudnia 2017 r. pełnomocnik W. S. zwrócił się do Sądu Okręgowego w W. o podwyższenie odszkodowania i zadośćuczynienia w trybie art. 8 ust. 1 i 4 ustawy z 1991 r., przyznanego postanowieniem Sądu (...) Okręgu Wojskowego w W. z dnia 20 października 1994 r., sygn. akt Żo.Un.(...). Wnioskodawca domagał się kwoty 538 948,19 zł tytułem odszkodowania i kwoty 886 500 zł tytułem zadośćuczynienia. W. S. zmarł, jego prawa wykonuje córka A. L..

Sąd Okręgowy w C., postanowieniem z dnia 18 lipca 2018 r., sygn. akt III Ko (...), odrzucił wniosek złożony przez pełnomocnika W. S. w przedmiocie żądania odszkodowania i zadośćuczynienia z tytułu odbycia kary pozbawienia wolności w sprawie S. Lot (...) byłego Sądu Wojsk Lotniczych w W..

Postanowieniem Sądu Apelacyjnego w (...) z dnia 16 października 2018 r., sygn. akt II AKz (...), powyższe postanowienie zostało uchylone a sprawa przekazana do ponownego rozpoznania Sądowi Okręgowemu w C.. W ramach podanej argumentacji podkreślono przede wszystkim, że w niniejszej sprawie nie może mieć zastosowania art. 199 § 1 pkt 2 k.p.c., stanowiący podstawę prawną zaskarżonego postanowienia.

W ramach postępowania ponownego, po przekazaniu postanowieniem Sądu Okręgowego w C. z dnia 18 stycznia 2021 r., sygn. akt II Ko (...), sprawy według

właściwości, postanowieniem z dnia 20 października 2021 r., w sprawie o sygn. akt Żo(Un) (...), Wojskowy Sąd Okręgowy w W. na podstawie art. 17 § 1 pkt 7 k.p.k. umorzył postępowanie.

Na powyższe postanowienie zażalenie złożył pełnomocnik wnioskodawcy, który zaskarżył je w całości. W zażaleniu zarzucił rażąco obrazę przepisów prawa materialnego mającą wpływ na treść orzeczenia, tj. art. 8 ust. 4 w zw. z art. 8 ust. 1 i 2 ustawy z dnia 23 lutego 1991 r. o uznaniu za nieważne orzeczeń wydanych wobec osób represjonowanych za działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego w zw. z art. 366 k.p.c. i wniósł o uchylenie zaskarżonego postanowienia i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania. W piśmie uzupełniającym zażalenie skonkretyzował zarzut, wskazując, że dotyczy on rażącej obrazę przepisów prawa materialnego i procesowego mających wpływ na treść orzeczenia, tj. art. 8 ust. 4 w zw. z art. 8 ust. 1 i 2 ustawy z dnia 23 lutego 1991 r. o uznaniu za nieważne orzeczeń wydanych wobec osób represjonowanych za działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego w zw. z art. 366 k.p.c. poprzez uznanie, że w sprawie doszło do powagi rzeczy osądzonej i tym samym należy na podstawie art. 17 § 1 pkt 7 k.p.k. umorzyć postępowanie w przedmiocie zadośćuczynienia i odszkodowania, podczas gdy prawidłowa wykładnia art. 8 ust. 4 ww. ustawy w zestawieniu z dyspozycją art. 366 k.p.c. definiującą powagę rzeczy osądzonej, nakazuje z uwagi na zawarte w tym przepisie względy słuszności i nowe okoliczności faktyczne oraz prawne rozpoznać sprawę merytorycznie. Wniósł o orzeczenie zgodnie z wnioskiem, względnie o uchylenie zaskarżonego postanowienia i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje.

Zażalenie nie zasługiwało na uwzględnienie, dlatego też Sąd Najwyższy postanowił utrzymać w mocy zaskarżone postanowienie.

W zażaleniu skarżący przedstawił błędną wykładnię art. 8 ust. 4 „ustawy lutowej”. Wskazany przepis przewiduje możliwość zasądzenia „uzupełniającego” odszkodowania w odniesieniu do tożsamej podstawy faktycznej, w oparciu o którą zasądzono już odszkodowanie i zadośćuczynienie, ale wyłącznie w jednej sytuacji. Jest to możliwe, gdy na rzecz wnioskodawcy zasądzono wcześniej odszkodowanie i zadośćuczynienie w trybie przewidzianym w Kodeksie postępowania karnego, po

uchyleniu orzeczenia w sposób tam wskazany. Co więcej, sam ten fakt jest niewystarczający, albowiem niezbędne jest także wzięcie pod uwagę wskazanych w art. 8 ust. 4 „ustawy lutowej” względów słuszności, związanych co do zasady z rażąco niską kwotą pierwotnego odszkodowania i zadośćuczynienia. Zatem nie jest możliwe zasądzenie odszkodowania i zadośćuczynienia „uzupełniającego”, z art. 8 ust. 4 ustawy z 1991 r., gdy pierwotne odszkodowanie i zadośćuczynienie zostały zasądzone w trybie art. 8 ust. 1 „ustawy lutowej”, na skutek uznania wyroku skazującego za nieważny w trybie przepisów tej ustawy. W konsekwencji, nie jest możliwe ponowne prowadzenie postępowania w sprawie, w której wydano już orzeczenie w przedmiocie odszkodowania lub zadośćuczynienia na podstawie art. 8 ust. 1 „ustawy lutowej”.

Podstawową okolicznością mającą znaczenie dla rozstrzygnięcia w niniejszej sprawie jest więc ustalenie, że art. 8 ust. 4 ustawy z dnia 23 lutego 1991 r. o uznaniu za nieważne orzeczeń wydanych wobec osób represjonowanych za działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego ma ograniczone zastosowanie. Przepis ten, jako zawierający normę o charakterze wyjątku, dotyczy tylko jednej sytuacji, tj. przeprowadzenia wcześniejszego postępowania w trybie rewizji nadzwyczajnej, kasacji lub wznowienia postępowania oraz uzyskania w następstwie tych postępowań prawomocnego orzeczenia zasądzającego odszkodowanie lub przynajmniej wnioskovania o takie odszkodowanie. Tym samym dla zastosowania art. 8 ust. 4 ww. ustawy niezbędne jest, aby wcześniej zasądzono na rzecz wnioskodawcy odszkodowanie lub zadośćuczynienie, ale wyłącznie na skutek rewizji nadzwyczajnej, kasacji lub wznowienia postępowania (zob. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 23 stycznia 2019 r., V KK 111/18; wyrok Sądu Apelacyjnego w Poznaniu z dnia 21 kwietnia 2021 r., II AKa 28/21). Innymi słowy, treść przepisu art. 8 ust. 4 „ustawy lutowej” generalnie respektuje zasadę „powagi rzeczy osądzonej”, wprowadzając od niej jedynie wąski zakresowo wyjątek. Jest nim istnienie względów słuszności przemawiających za przyznaniem odszkodowania „uzupełniającego”, o ile pierwotnie zasądzenie odszkodowania nastąpiło w wyniku rewizji nadzwyczajnej, kasacji lub wznowienia postępowania (por. postanowienie Sądu Apelacyjnego w Białymstoku z dnia 4 kwietnia 1995 r., II AKz 48/95).

Jeżeli stwierdzono nieważność wyroku skazującego na podstawie przepisów „ustawy lutowej”, to podstawą do ubiegania się o odszkodowanie i zadośćuczynienie jest art. 8 ust. 1 tej ustawy. Przewiduje on prawo do odszkodowania i zadośćuczynienia, z którego W. S. już skorzystał (otrzymał odszkodowanie i zadośćuczynienie w kwocie wskazanej w „części historycznej” niniejszego postanowienia, a kwota uzyskanego przez niego odszkodowania przewyższała tę, o którą się ubiegał – wniosek o odszkodowanie dotyczył kwoty 192 472 000 zł, zaś Sąd zasądził kwotę 278 964 000 zł tytułem odszkodowania (k. 11, tom I), kwoty podane w wielkości przed denominacją). Trzeba przypomnieć, że wyrok skazujący wobec niego został uznany za nieważny na podstawie ustawy z 1991 r. i także na podstawie tej ustawy, konkretnie jej art. 8 ust. 1, zasądzone zostało na jego rzecz stosowne odszkodowanie i zadośćuczynienie. Natomiast, jak już wskazano, przepis art. 8 ust. 4 tej ustawy przewiduje, co do zasady, że nie można ubiegać się o odszkodowanie na podstawie art. 8 ust. 1, jeżeli dana osoba uzyskała już odszkodowanie czy zadośćuczynienie w trybie przepisów Kodeksu postępowania karnego, a zatem na skutek wznowienia postępowania lub kasacji. W tej sytuacji możliwość ubiegania się o odszkodowanie na podstawie art. 8 ust. 1 „ustawy lutowej” jest przewidziana tylko wówczas, gdy za jego zastosowaniem przemawiają względy słuszności. Wskazana na wstępie błędna wykładnia art. 8 ust. 4 „ustawy lutowej” polega zatem na tym, że skarżący uznaje, iż „uzupełniające odszkodowanie” przysługuje z ww. względów słuszności także wówczas, gdy poprzednio zasądzone zostało już odszkodowanie na podstawie art. 8 ust. 1 ustawy. Przedstawiona w zażaleniu argumentacja zupełnie pomija literalnie zapisany w tym przepisie wymóg wcześniejszego zasądzenia odszkodowania i zadośćuczynienia „w wyniku rewizji nadzwyczajnej, kasacji lub wznowienia postępowania”, poprzedzający ewentualne rozważenie względów słuszności.

Orzeczenia powołane w zażaleniu na poparcie tezy, że także w realiach niniejszego postępowania może mieć zastosowanie art. 8 ust. 4 ustawy z 1991 r. są w pełni trafne w okolicznościach spraw, w których zostały wyrażone, jednakże pozostają nieadekwatne do sprawy niniejszej. Poglądy Sądu Najwyższego dotyczące m.in. konieczności merytorycznego rozpoznania wniosku w sytuacji, gdy dotychczas przyznane odszkodowanie i zadośćuczynienie jest rażąco niskie,

samoistności podstawy ubiegania się o odszkodowanie i zadośćuczynienie z art. 8 ust. 4 „ustawy lutowej”, konieczności uwzględnienia zasad słuszności przy orzekaniu w przedmiocie „uzupełniającego” odszkodowania i zadośćuczynienia są trafne w przypadku, gdy spełnione są formalne przesłanki procedowania w trybie art. 8 ust. 4 ustawy z 1991 r. Skarżący eksponuje pogląd wyrażony w sprawie IV KK 403/09, gdzie Sąd Najwyższy miał stwierdzić, że niezależnie jaka była podstawa roszczenia w poprzednim postępowaniu o odszkodowanie i zadośćuczynienie przesądzające znaczenie mają zasądzone kwoty. We wskazanej sprawie Sąd Najwyższy takiego poglądu nie wyraził. Wskazał jedynie, że wcześniejsze zasądzenie odszkodowania w trybie art. 552 k.p.k. nie stanowi przeszkody do zastosowania art. 8 ust. 4 „ustawy lutowej”. Co istotne, wyrok skazujący został w realiach tamtej sprawy wzruszony w wyniku kasacji, a więc brak było przeszkód formalnych do procedowania w trybie art. 8 ust. 4 ustawy z 1991 r. Taka sytuacja wystąpiła także w pozostałych sprawach powołanych w zażaleniu: w sprawach III KK 256/15 i III KK 13/15 wzruszenie wyroku skazującego, dające podstawę do ubiegania się o odszkodowanie i zadośćuczynienie, nastąpiło w wyniku rewizji nadzwyczajnej, z kolei w sprawie III KK 467/16 było warunkowane wznowieniem postępowania. W każdej z tych spraw była zatem spełniona przesłanka pierwotnego zasądzenia odszkodowania „w wyniku rewizji nadzwyczajnej, kasacji lub wznowienia postępowania”. Każdorazowo również, w tym także w powoływanej w zażaleniu sprawie IV KK (...), pierwotne odszkodowanie było zasądzone w oparciu o przepisy karnoprocesowe, a nie unormowania „ustawy lutowej”. Powołane orzeczenia, jako wydane w zupełnie odmiennych sytuacjach procesowych, nie mogą zatem mieć bezpośredniego przełożenia na sprawę niniejszą.

W realiach tej sprawy Sąd I instancji prawidłowo zdekodował, że zasądzenie na rzecz W. S. odszkodowania i zadośćuczynienia nie nastąpiło na skutek rewizji nadzwyczajnej, kasacji lub wznowienia postępowania, ale w trybie art. 8 ust. 1 „ustawy lutowej”, tym samym tryb z art. 8 ust. 4 ww. ustawy nie może mieć zastosowania. Jako, że w obrocie prawnym pozostaje cały czas niewzruszone postanowienie o przyznaniu odszkodowania i zadośćuczynienia, a przepis

pozwalający ubiegać się o jego podwyższenie nie może mieć zastosowania, w sprawie zaistniała negatywna przesłanka procesowa z art. 17 § 1 pkt 7 k.p.k.

Skarżący błędnie odczytuje także wnioski wynikające z postanowienia Sądu Apelacyjnego w (...) z dnia 16 października 2018 r., sygn. akt II AKz (...). W przywołanym postanowieniu stwierdzono, że w niniejszej sprawie nie może mieć zastosowania art. 199 § 1 pkt 2 k.p.c. Zawarty w tym postanowieniu pogląd o konieczności merytorycznego rozpoznania wniosku o uzupełniające odszkodowanie i zadośćuczynienie nie odnosił się wprost do realiów sprawy – wynikał z przytoczenia orzecznictwa Sądu Najwyższego i sądów powszechnych, po części tożsamego z powołanym przez skarżącego w zażaleniu. Sąd Apelacyjny wskazał wyłącznie, że nie zachodzi przeszkoda w postaci powagi rzeczy osądzonej w sytuacji, gdy wnioskodawca, który uprzednio uzyskał odszkodowanie i zadośćuczynienie za niesłuszne skazanie, wystąpi – tym razem na podstawie art. 8 ust. 4 ustawy z 1991 r. – o przyznanie dalszej rekompensaty za szkodę i krzywdę wynikłe z wykonania orzeczenia, którym przypisano mu czyn związany z jego działalnością na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego. Zwrot „odszkodowanie i zadośćuczynienie za niesłuszne skazanie” wskazuje, że Sąd Apelacyjny wyraził pogląd dotyczący pierwotnego zasądzenia rekompensaty finansowej w trybie przepisów Kodeksu postępowania karnego, a nie „ustawy lutowej”. W takim układzie procesowym rzeczywiście dochodzi do przełamania stanu *res iudicata*, jednakże jest to sytuacja odmienna od okoliczności sprawy niniejszej.

Niezasadna jest również argumentacja dotycząca stosowania w tej sprawie art. 366 k.p.c. Przepis art. 8 ust. 3 „ustawy lutowej” w postępowaniu o odszkodowanie i zadośćuczynienie odsyła do odpowiedniego stosowania przepisów rozdziału 58 k.p.k., gdzie z kolei znajduje się odesłanie do stosowania przepisów k.p.c. jedynie w kwestiach nieuregulowanych w Kodeksie postępowania karnego. Kodeks ten zawiera autonomiczne unormowanie „powagi rzeczy osądzonej”, dlatego też w tym zakresie przepisów k.p.c. nie stosuje się (zob. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 24 marca 2016 r., WA 3/16).

Podstawę rozstrzygnięcia o wydatkach związanych z postępowaniem odwoławczym stanowi art. 13 w zw. z art. 8 ust. 3 „ustawy lutowej” w zw. z art. 554

§ 4 k.p.k. Zgodnie z tymi przepisami, koszty postępowania w przedmiocie odszkodowania i zadośćuczynienia ponosi Skarb Państwa, przy czym w razie uwzględnienia roszczeń choćby w części wnioskodawcy przysługuje od Skarbu Państwa zwrot uzasadnionych wydatków, w tym z tytułu ustanowienia jednego pełnomocnika.

Mając na uwadze powyższe, należało orzec jak w części dyspozytywnej niniejszego postanowienia.